

ЗАМОРСЬКА ЛЮБОВ ІГОРІВНА

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри теорії та філософії права юридичного факультету,
доктор юридичних наук, доцент

НЕОБХІДНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРАВОВОЇ НОРМАТИВНОСТІ

Суспільство — це цілісне, структурне, багаторівнєве, відкрите утворення, яке потребує регулятивного впливу. Методологічно обґрунтованим є дослідження правового впливу крізь призму категорії праворозуміння [6, с. 276]. Оскільки для задоволення власних потреб та інтересів людина вступає у зв'язки та відносини з іншими людьми, тому вона є не лише «дитям природи», але й істотою суспільною. У процесі її різносторонньої діяльності встановлюються і переосмислюються необхідні та важливі зв'язки, накопичується досвід, відбувається обмін інформацією тощо.

Вступаючи у суспільні відносини, люди творять одне одного, тобто формують і відтворюють якісну основу свого суспільного життя. Через суспільні відносини відбувається взаємовплив і взаємодія між людьми, виявляється та формується спільність їх поглядів, думок, настроїв, досягається взаєморозуміння, здійснюється передача і засвоєння звичок, з'являються згуртованість і солідарність. Без цих відносин людина не може існувати: для людини важливо не тільки задовольняти життєві потреби, але й мати систему суспільних відносин. Відтворення цих відносин згодом стає особливою потребою людей і перетворюється на відносно самостійну сферу їх життєдіяльності. Звідси людина має певні духовні потреби та інтереси, які задовольняє у процесі цілеспрямованої трудової діяльності та спілкування з подібними собі. Цей процес має довічний і безперервний характер. Його безперервність та систематичність підтримується спеціальними засобами — нормами. Саме вони забезпечують передбачуваність і доцільність дій учасників суспільних відносин, надають їм ознак логічності та впорядкованості [1, с. 46].

А також, слід підкреслити, що взаємини між людьми є тим реальним середовищем, в якому здійснюються правові норми — за посередництвом пізнання та оцінки їх змісту свідомістю суб'єктів, вольових актів їх поведінки, спрямованих на дотримання юридичних заборон, виконання юридичних обов'язків та використання суб'єктивних прав. Тільки у соціальному середовищі можуть скластися реальні показники ефективності права [7, с. 23].

Роль права в житті суспільства, його ефективність багато в чому залежать від того, наскільки повно і послідовно проявляється в ньому властивість необхідності правової нормативності.

Не можна визначити єдиного і навіть переважного шляху задоволення інтересів усіх учасників правових відносин, оскільки це залежить від змісту інтересів, їх підтримки і протидії їм, відповідно до цієї ситуації в суспільстві [4, с. 6]. Слід сказати, що нормативність є не тільки формою буття соціальних інтересів та потреб, але і процесом формування та виявлення певних способів існування соціальної реальності, тобто нормативність є, із одного боку, формою соціального розвитку, а з іншого — її основним змістом. Така позиція є виправданою. Вона дає можливість виявити походження нормативного характеру регулятивних явищ.

«Раніше розглядали нормативні властивості соціальних регуляторів як дещо само собою зрозуміле, що не потребує пояснення. Правила мали хіба що «надособистісний» характер, з'являлися звідкись ззовні. Але суть нормативності не тільки та й не стільки у тому, що це форми буття соціальних закономірностей, як у тому, що нормативність охоплює процес походження даних форм» [2, с. 24]. Нормативність у соціальному житті володіє власним змістом. Ним є усвідомлені індивідами (членами суспільства) як необхідні, життєво важливі власні інтереси й потреби, які потребують нормативного узагальнення. У свою чергу, необхідність є однією з основних властивостей нормативності.

«Нормативний закон, чи це правовий акт, чи моральна заповідь, створюється людиною. Його часто називають добрим чи поганим, правильним чи неправильним, прийнятним чи неприйнятним, але «істинним» чи «хибним» його можна назвати лише в метафоричному сенсі, оскільки він описує не факти, а орієнтири нашої поведінки» [8, с. 92]. Якщо той чи інший орієнтир взятий на озброєння як певний зразок поведінки або заборони, відповідно він визнаний суспільством як необхідний, соціально корисний. Будь-яке правило пройшло через волю і підсвідомість учасників соціального життя, і слід вважати це правило необхідним у процесі подальшої життєдіяльності членів суспільства. На підставі такого чинника, як свідомість людини, можна констатувати, що фактичні відносини мають породжувати переконаність у своїй нормативності й визнаватися правовими. Ця психіко-етична властивість усвідомлювати пов'язаність волі нормами, без сумніву, ще у первісних суспільствах має не лише пасивне, але й активне значення, тобто воно породжує уявлення про норми. Уявлення про право служить, таким чином, супровідним явищем тих основних психологічних фактів, якими взагалі зумовлюється можливість правопорядку в суспільстві [3, с. 7].

При аналізі необхідності правової нормативності можна виокремити дві сторони проблеми. З одного боку, це — об'єктивна вимога соціального життя, без якої будь-який людський колектив існувати не може, оскільки нормативність здійснює упорядкованість у відносинах між людьми. Суспільство — це результат взаємодії людей. Якщо немає

впорядкованості у цій взаємодії і відносинах, то суспільство перестає існувати. З іншого боку, у ході суспільної практики почали усвідомлювати соціальну значущість у розумінні необхідності правової нормативності. Її потреби проходять через свідомість, ідеологію, і члени суспільства (субєкти права/правовідносин) починають формувати звичаї, заповіді, норми релігійних відправлень, моральності тощо. Усе це формує певні стереотипи поведінки індивідів. Суб'єктивний чинник, який відображає і який впливає на об'єктивні процеси, відбиває реальні вимоги як необхідні.

Соціальні норми (а також правові) як прояв соціальної нормативності повинні відображати усі характеристики останньої. Проте слід зазначити, що при аналізі нормативності виокреплюють дві сторони проблеми: об'єктивні вимоги соціального життя і усвідомлення необхідності нормативності. «... Люди у ході суспільної практики, — зазначає Е.Г. Ліпатов, — починають усвідомлювати соціальну важливість цінностей і необхідність нормативності. Її потреба проходить через свідомість, ідеологію, і члени суспільства починають формувати традиції, звичаї, заповіді, норми релігійних відправлень, моральності, права. Усе це формує звички, спосіб поведінки і життя» [5, с. 11].

Таким чином, необхідність правової нормативності визначається через її зумовленість у самому суспільстві, перед усім для впорядкування відносин між його членами, а також, слід зазначити, що суспільні відносини виникають тільки у процесі взаємодії людей, обміну діяльністю та її результатами. Відносно самостійні, що відокремилися від соціального цілого, індивіди вступають у взаємні відносини. Саме на цьому етапі фіксується значущість та необхідність нормативного регулювання, і тоді ж, з відокремленням особистості, проявляється відмінність об'єктивних і суб'єктивних властивостей нормогенезу.

Список використаної літератури:

1. Андріїв В. Правові норми в системі соціальних норм держави / В. Андріїв // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 9. — С. 46–49.
2. Головкин Н.А. Моральные нормы и личность / Н.А. Головкин. — М., 1976. — 64 с.
3. Дудченко В.В. Про «суше» та «належне» в праві / В.В. Дудченко // Держава і право. — 2008. — Вип. 39. — С. 3–10.
4. Лившиц Р.З. Теория права / Р.З. Лившиц. — М. : БЕК, 1994. — 208 с.
5. Липатов Э.Г. Нормативность правовых явлений : автореф. дисс. на соискание науч. степени кандидата юрид.наук со специальности 12.00.01 — теория и история государства и права ; история политических и правовых учений / Э.Г. Липатов. — Саратов, 1996. — 17 с.
6. Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння: монографія / [Ю.С. Шемшученко, М.Н. Онищенко, О.В. Зайчук та ін.]; за заг. ред. Н.М. Онищенко. — К. : Вид-во «Юридична думка», 2013. — 480 с.

7. Петришин О. Соціально-юридична природа права / О. Петришин // Право України. — 2012. — № 1-2. — С.15-30.
8. Проблемы общей теории права и государства : учебник / под общ. ред. В.С. Нерсесянца. — М. : Норма, 2004. — 832 с.

БАЛЬЖИК ІРЕНА АНАТОЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент

САКРАЛЬНІСТЬ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВА

Розглядаючи право з точки зору релігії, західний дослідник права Г. Дж. Берман закликає розуміти його як частину задуманого Богом плану порятунку, що існує певний зв'язок правопорядку у суспільстві та державі з «фундаментальними поглядами людини щодо сенсу свого життя і кінцевої мети історії, тобто з вірою» [1, с. 9]. Таким чином, ми маємо справу з аналізом накопленого в історії досвіду християнського бачення ролі і призначення права у суспільстві і у житті окремої людини.

Аналіз літератури дозволяє дійти висновку, що головною особливістю релігійного комплексу виступає його сакральний характер, який виявляється у наданні характеру святості певним світоглядним положенням, предметам, істотам, інститутам. Як зазначає Л. Виговський, існування релігійної системи можливе лише у вимірі сакрального [2, с. 201]. Незважаючи на значні відмінності у розумінні та оцінці феномену релігійності, сутність релігії її дослідники завжди вбачають у наявності особливо шанованих, безумовно виправданих для людини цінностей [3]. Сакральність є найважливішим компонентом, що надає поняттю закону і ідеї закону гранично глибокий сенс, зазначає В. А. Апрелева [4].

І. А. Ісаєв, аналізуючи сферу сакрального, вважає одним з найважливіших її рівнів область юриспруденції. Вступаючи в світ сакрального «ми вступаємо в сферу буття людського закону», за яким «вічний» закон нагадує про себе символами справедливості, піднімаючись вище всіх культурних норм, хорошого і поганого. Якщо сакральний момент характеризує закон з точки зору його глибинного духовного змісту, що має не тільки культурні, а й історичні корені, то момент священності характеризує закон з точки зору тих граничних підстав, які надають його імперативності, нормативності непохитну і непоборну силу [5, с. 419].